

І. В. Корунець

Англійська мова

АНГЛІЙСЬКА МОВА – мова, що належить до західної гілки германських мов індоєвропейської мовної сім'ї. А. м. – найрозповсюдженіша (після китайської) мова у світі. Одна з офіц. та робочих мов ООН. Вона є [рідною](#) для більш як 400 млн мешканців Великої Британії, Ірландії, США, Канади, Австралії, Нової Зеландії, Пд.-Афр. Республіки та ін. колиш. британ. колоній. А. м. – держ. мова країн Британ. співдружності: Австралії, Нової Зеландії і Канади (поряд із франц.) та США. В Індії, Пакистані та 15-ти країнах Африки, зокрема у Нігерії, Кенії, Гані, Танзанії та ін., вона є офіц. поряд із нац. мовами. А. м. функціонує в кількох варіантах: британ., амер., канад., австрал., новозеланд. та ін., що відрізняються переважно лексикою й фонетикою. Напр., лексикологи нараховують понад 10 тис. лексич. канадизмів, тобто слів і виразів, значення або вживання яких специфічне лише для Канади. Розвиток А. м. пройшов три істор. періоди: староанглійський (прибл. 450–1100), середньоанглійський (прибл. 1100–1500) і новоанглійський (після 1500 р.). Староангл. період починається після залишення Британії римлянами і захоплення її у 5–6 ст. герман. племенами англів, саксів та ютів, які розмовляли спорідненою з тодішніми фризською, нідерланд. та нижньонім. мовами. Ці племена відтіснили корінне кельтське насел. (брити й ґели) у гірські Велс, Шотландію та на п-ів Корнвол. Сакси осіли західніше й південніше р. Темза, юти – на крайньому Пд. Сх., англи – південніше р. Темза (звідси й існування сучас. діалектів – кентського, західно-саксон. та англ.). До 9 ст. більшою частиною Британії вже заволоділи скандинав. вікінґи. Тільки зх. сакси зберегли свою незалежність, і їхня мова за короля Альфреда Великого (849–900) стала мовою королів. двору, школи та науки. Під впливом християнства (6 ст.) в Англії було запроваджено лат. [письмо](#), на якому в 7 ст. створені перші літ. пам'ятки (духовні гімни). Староангл. мова була флективною мовою із значним шаром лексики латинського і незнач. кількістю слів кельтського та данського походження. Саме мова вихідців зі Скандинавії зумовила початок відмирання закінчень і перехід до спілкування за допомогою основ слів та кореневих слів, значення яких були зрозумілі мовцям герман. племен тодіш. Британії. Середньоангл. період в історії А. м. розпочинається від завоювання 1066 Англії норманами, які принесли в країну старофранц. наріччя, що стало мовою держ. установ, церкви, армії та школи. Більш ніж 300-річний тиск франц. мови на англ., особливо після 1240, коли доти панівні нормано-французи змушені були змиритися зі своїми англ. сусідами, збагатив словник А. м., який зріс від 50–60 тис.

лексем у староангл. період до 100–125 тис. у середньоанглійський. Багато англосаксон. слів витіснили франц. з тим самим значенням. Франц. мова почала поступатися А. м. тільки від 1362, коли останню запроваджено в судочинстві. 1483 парламент. закони також почали видавати рідною англійцям мовою, а 1485 введено викладання А. м. у школі. За кількавікового колоніал. тиску на А. м. 85 % її словника складали слова франц. і лат. походження. До кін. 14 ст. морфол. система А. м. набуває майже сучас. стану: іменники, прикметники й дієслова частково втрачають свої закінчення, внаслідок чого межі між частинами мови стають нечіткими. Закріплюється у розповідних реченнях прямий порядок слів (підмет – присудок – додаток – обставина), зростає роль служб. дієслів та прийменників. А. м. стає в основному аналітичною.

Сучасна літ. А. м. склалася на основі лондон. діалекту. Звук. система А. м. складається з 20-ти голосних, зокрема 8-ми дифтонгів, і 24-х приголосних. Словес. наголос падає здебільшого на перший склад кореня. Ненаголошені голосні, як правило, зазнали редукції. Для А. м. характерні два осн. типи інтонації: висхідний і спадний. У сучас. літ. А. м. відсутня категорія грамат. роду. В іменниках два відмінки; прикметники не відмінюються і не узгоджуються з іменниками. Дієслова мають чотири часи. Словник. склад А. м. у період Відродження і класицизму збагатився за рахунок лат., грец., італ. та іспан. слів. Колоніал. експансія Великої Британії в 17–19 ст. сприяла як світ. поширенню, так і збагаченню А. м. словами афр., австралій., азіат. та ін. походження. Найновіший 12-томний Оксфордський словник А. м. 1998 подає 616 тис. словоформ і важить 54,5 кг. Політ. стабільність англomов. країн і насамперед США ще більше сприяла глобал. поширенню та піднесенню престижності А. м.

Знайомство українців з А. м., її носіями та їхньою країною сягає періоду Київ. Русі (див. [Велика Британія](#)). Вивчення А. м. на укр. теренах розпочинається лише з 2-ї пол. 19 ст. Так, у Київ. університеті від 1843 серед обов'язкових для вивчення іноз. мов була й А. м.; у цей же період у Великій Британії з'являються перші праці про укр. фольклор, статті славіста В. Морфілла про укр. мову й Т. Шевченка з уривками ним же перекладених Кобзаревих творів. В Україні в цей час М. Костомаров уперше перекладає поет. твори Дж. Байрона та В. Шекспіра, а 1877 у Львові виходять спрощені перекл. [О. Авдіковського](#) «Робінзона Крузо» Д. Дефо та «Хатини дядька Тома» («Дядько Фома») Г. Бічер-Стоу. Пізніше П. Куліш переклає твори Дж. Байрона «Дон Жуан» і «Чайльд-Гарольдова мандрівка» (білим віршем), а також 15 шекспір. трагедій та комедій, які відредагував і видав у Львові *І. Франко*.

А. м. вивчали у київ. приват. г-зії *В. Науменка* (відкрита 1 вересня 1905), у навч. плані якої серед обов'язкових, крім франц. та нім. мов, була й А. м. 1909 на території України (крім Галичини) існувало 9 реал. шкіл, де вивчали А. м. як обов'язк. предмет. Однак вивчення й дослідж. А. м. на території України не мало заг. поширення і впродовж перших десятиріч 20 ст. Традиційно та з політ. міркувань перед 2-ю світ. війною перевага у вивченні іноз. мов

віддавалася нім. мові. А. м. викладали лише в окремих мор. училищах, пед. і тех. інститутах, де її запроваджено в 30-х рр. Масове впровадження А. м. у вищих та серед. школах почалося (також із політ. міркувань) у перші роки після 2-ї світової війни. Тоді ж почали створювати школи і спецшколи-інтернати для поглибл. вивчення А. м. Так, 1946 створено 3 спец. школи-інтернати (в Києві, Харкові та Одесі) з метою підготовки дипломат. працівників для України, яка стала 1945 чл. ООН. Однак через кілька років їх перетворено на звичайні спецшколи, а згодом і зовсім закрито. Зате відкрито пед. інститути іноз. мов у Києві, Білій Церкві (переведений у Горлівку) та в Одесі, а також факультети іноз. мов з англ. відділ. при всіх пед. інститутах України. Після проголошення держ. незалежності України А. м. здобуває дедалі більше місце в навч. закладах. У 2000–01 навч. році А. м. вивчали у 16 438 серед. школах із 21 519. Серед них 2363 – школи з поглибл. вивченням А. м., т. зв. англійські школи. Крім того, А. м. вивчають у багатьох дит. садках і на різноманіт. курсах.

За останні десятиріччя значно зросла кількість наук.-пед. кадрів вищої кваліфікації – канд. і д-рів наук, професорів-англістів. Першими д-рами наук з англістики в Україні стали в 60–70-х рр. [А. Корсаков](#), М. Ляховницький, *І. Почепцов*, *О. Старикова*, [Ю. Жлуктенко](#), [В. Акуленко](#), *Е. Скороходько*, [В. Кухаренко](#). Ці та ін. вчені підготували чимало англістів для потреб ВНЗів України. Нині наук.-метод. рівень викладання А. м. в Україні, а також рівень знань та практ. умінь студентів зріс, однак рівень опанування А. м., зокрема розмовною, у звичайній серед. школі чи навіть з поглибленим її вивченням залишається порівняно невисоким. Причин для цього достатньо. Структурна, орфогр. й фонет. системи укр. та англ. мов дуже різняться між собою. В орфографії А. м. панує істор. принцип, а в укр. мові – фонетичний. Чимало звуків А. м. або відсутні в укр. мові, або мають ін. артикуляц. базу. Наявність в А. м. коротких, довгих і дифтонгіч. звуків; ін. інтонац. оформлення в деяких типах питал. речень, значна відмінність у кількості енергії, що витрачається в А. м. та укр. мові на вимову наголошених і ненаголош. складів у словах, невласлива укр. мові ритмічна організація англ. речення та ін. ускладнюють її опанування. Проте чи не найголовнішою причиною недосконалого володіння нашими учнями англ. (як і ін.) мовами є відсутність прогресив. методик та рац. планування їх вивчення у шкіль. курсі. Бракує в Україні й досконалих підручників з А. м. Негативну роль у недостат. володінні А. м. зіграла закритість рад. суспільства, що унеможливлювало практ. застосування знань і навичок з А. м. В останні десятиліття кількість осіб, що володіють А. м., в Україні значно зросла, що зумовлено зміною політ. ситуації, комп'ютеризацією суспільства, зміною екон., госп. та соц. орієнтирів. Лексика А. м. активніше проникає в укр. мову безпосередньо, а не через рос. чи польс. мови, як це було раніше. Якщо на поч. 20 ст. англізмів в укр. мові було небагато, переважно у спорт. та тех. сферах лексики, то нині вони широко вживані у багатьох сферах життя. До англіцизмів належать слова: спорт, бокс, джаз, мітинг, клуб, док, трамвай, рейд, радар, менеджер, моніторинг, інтерв'ю, комп'ютер, Інтернет, лідер, сервіс, серфінг, голдінг, фольклор та багато інших.

Рекомендована література

1. Костюченко Ю. П. Історія англійської мови. К., 1953;
2. Подвезько М. Л. Українсько-англійський словник. К., 1957;
3. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики англійської та української мов. К., 1960;
4. Бровченко Т. О., Бант І. Н. Фонетика англійської мови. К., 1964;
5. Раєвська Н. М. English lexicology. К., 1971;
6. Подвезько М. Л., Балла М. І. Англо-український словник. К., 1974;
7. Раєвська Н. М. Теоретична граматики сучасної англійської мови. К., 1976;
8. Н. Sweet. Short Historical English Grammar. London, 1982;
9. Верба Г. В., Верба Л. Г. Довідник з граматики англійської мови. К., 1995;
10. Новий англо-український та українсько-англійський словник. Х., 1999.

Бібліографічний опис:

Англійська мова / І. В. Корунець// Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2001. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-44084>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).